
IRODALOM
SZÓBELI TÉTELMINTA

Témakör: Az irodalom határterületei

Tétel: A népköltészet értelmezése, jelentősége és hatása a XIX. század első felének 2-3 magyar alkotójának műveiben

Feladat: **Milyen szerepet játszott a folklór a XIX. század első felének magyar műköltészetében és esztétikai gondolkodásában? 2-3 szabadon választott alkotó műveinek értelmezésével fejtsse ki gondolatait! Feleletében reflektáljon az alábbi Kölcsey-idézetre is!**

„Nem hiszem, hogy volna tartomány, melynek földében a költésnek bármely kevés virágai is ne tenyésznének. Mindenütt vagynak a köznépek dalai, mindenütt megdicsőíttetnek a merész tettek bármely együgyű énekben is. De vagynak népek, kik az együgyű ének hangját időről időre megnemesítik, az énekes magasabb reptet vesz. [...] Úgy vélem, hogy a való nemzeti poesis eredeti szikráját a köznépi dalokban kell nyomozni; szükség tehát, hogy pórdalainkra ily céllal vessünk tekintetet.”

Forrás: Kölcsey Ferenc: *Nemzeti hagyományok*. In uő: *Összes költeményei*. Osiris Kiadó, 2008. 201–202. o.

Lehetséges tartalmi elemek:

- Kölcsey Ferenc a *Nemzeti hagyományok* (1826) című tanulmányában a szervesen fejlődő nemzeti irodalom megteremtésében látja a „pórdalok” jelentőségét
- Kölcsey – a hivatkozandó szövegrészlet tanúsága szerint is – a folklórnak, a köznépi daloknak még nem tulajdonít önálló esztétikai értéket, azokat úgymond fel kell emelni a magas költészet szintjére; saját költői gyakorlatában kevésbé jelenik meg a népköltészet hatása (lásd pl. *Csolnakon, Bordal*), elsősorban a verselés gazdagodik az ütemhangsúlyos lehetőséggel
- Vörösmarty Mihály az Akadémia tagjaként felügyeli a népköltési gyűjteményeket, tájszótárt szerkeszt, a Pestre került Petőfi pályáját egyengeti; a magyar (romantikus) költői nyelvet kiteljesítő életműben a népköltészet hatása legfeljebb színező elem a pálya első szakaszában (pl. *Szebb az asszony, ha hamis*)
- az 1844 februárjában Pestre kerülő Petőfi Sándor elsősorban tehetsége, s csak másodsorban a népiesség mint korízlés, a Vahot Imre által kialakított imázs révén robban be az irodalomba és az irodalmi életbe
- Petőfi hatása és jelentősége nem a folklór imitálásában rejlik, hanem abban a felismerésben, hogy a népköltészet magától értetődően értékes; ezért nem kell szerepet játszania, ebből fakad költeményeiben a természetesség és a lírai alany autonóm volta
- a népdalból nem a lexikát és a frazeológiát veszi át (Petőfinél egyetlen tájszó sem szerepel), hanem világképet, világszemléletet, valamint a szerkezetet, felépítést, ritmust, s újítja meg mindezt a metaforák sorozatára való építkezéssel (pl. *Befordultam a konyhára...*)
- társadalmi felhangot a népköltészet csak 1846 végétől kap Petőfinél, ezt legszemléletesebben Aranyhoz írt levele fejezi ki: „*Ha majd a nép uralkodni fog a költészetben, közel áll ahhoz, hogy a politikában is uralkodjék, s ez a század feladata*”
- Erdélyi János *A népköltészetéről* című tanulmányában (1844) már önálló esztétikai értéket tulajdonít a folklórnak, s elválaszthatatlannak tartja a nemzeti költészettől; elméleti szinten azt az eszményt fogalmazza meg, amelyet Petőfi valósít meg munkáiban

Lehetséges háttérutalások:

- a folklór német közvetítéssel, Herder nyomán a XVIII. század második felétől kerül a magyar esztétikai gondolkodás és költői gyakorlat középpontjába (lásd Csokonai ambivalens viszonyát a népköltészethez)
- a folklór felélesztésére való törekvés összefüggésben áll a nemzeti nyelv és a nemzeti identitás igényével, a Magyar Tudós Társaság / Akadémia és a Kisfaludy Társaság szervezetileg és anyagilag is támogatja a folklórgyűjtést (pl. Erdélyi János, Kriza János, K. Csapó Dániel gyűjteményei);
- az újságok, divatlapok, periodikumok publikálási lehetőséget biztosítanak, és az ízlést formálva, diktálva népszerűsítik a folklórt
- a XIX. század első felében, a 20-as évektől szinte mindenki írt népdalt, népies dalt (pl. Kisfaludy Károly, Czuczor Gergely, Tompa Mihály, Erdélyi János, Kriza János, Eötvös József)
- a népköltészet és a műköltészet viszonyára, bonyolult kapcsolatára az előbbi inspiráló szerepén túl jellemző, hogy sok műköltészeti alkotás is folklorizálódott (nem csak Petőfi műveinek egy része, Czuczor Gergely verseinek pl. harmada folklórrá vált)

IRODALOM
SZÓBELI TÉTELMINTA

Témakör: Művek a magyar irodalomból I. Kötelező szerzők

Tétel: Műfaji és stílári jellemzők József Attila szerelmi lírájában

Feladat: Mutassa be 3-4 alkotás értelmezésével József Attila szerelmi lírájának műfaji és stílári változatosságát! Feleletében reflektáljon az alábbi megállapításra is!

„A megalkotottság másik szembetűnő összetevője a forma fegyelme, rendezettsége, amely a széthullás elbeszélésével éles ellentétet alkot. A szabályos (többnyire) négysoros strófák a személyiség egységben tartásának, újraalkotásának kísérleteként hatnak. Mintegy a vers áttetsző rendezettsége hivatott az önnön szétbomlását szemlélő szubjektum összefogására.”

Forrás: *Magyar irodalom*. Főszerkesztő: Gintli Tibor. Akadémiai Kiadó, 2010. 825. o.

Lehetséges tartalmi elemek:

- a reflektálandó szövegrészlet – bár általános érvénnyel szól a kései versek egyik poétikai jellemzőjéről – érvényesnek tekinthető a szerelmi költeményekre is;
- a megalkotottság és a formai fegyelem egyaránt megmutatkozik a különböző költői-szerelmi korszakokban (1928; 1930–34; 1935–37) különböző személyekhez (Vágó Márta, Szántó Judit, Gyömrői Edit, Kozmutza Flóra) írt versekben
- a kassáki szabad vers hatását mutatják a 20-as évek közepén keletkezett költemények (pl. *Kopogtatás nélkül; Érted haragszom, nem ellened*)
- a tiszta költészet poétikája és gyakorlata jellemzi az 1928-ban írt verseket (pl. *Ringató; Tedd a kezed; Gyöngy; Klárisok*)
- a klasszicizálódás, a stíluszintézisre való törekvés hatja át az utolsó években írt szerelmes verseket (pl. *Óda, Flóra; Flóra 1–2*)
- a „széthullás elbeszélésével” áll szemben a tiszta műfajiság igénye, a műfajok és műfajváltozatok gazdagsága
- a szerelmes versek meghatározó műfaja – az egyetemes lírában és József Attila életművében is – a dal és annak különböző változatai:
 - o a tiszta költészet jegyében írt versek megtartják a dalműfaj alapvető jellemzőjét, az érzés egyneműségét, a zeneiséget és a letisztult képiséget (pl. *Ringató; Tedd a kezed; Gyöngy; Klárisok*)
 - o az Edithhez írt költemények a dalműfaj archaikus változatát, az átokverset elevenítik fel (pl. *Nagyon fáj*)
- az *Óda* már címével jelzi a tiszta műfajiságra való törekvést, elsősorban az antik ódahagyomány felelevenítését, de értelmezhető a lírai műfajok összegzéseként is
- a Flóra-versek, elsősorban az öt egységből álló *Flóra* sokféle hagyományt ötvöz: zsoltárok, *Énekek éneke*, középkori Mária-himnuszok, folklór, Balassi-reminiscenciák, Shakespeare: *75. szonett*
- a Judithhoz írt egyetlen teljes költemény az elégia búcsú- és szakításvers hagyományát követi hangvételében és természeti (ősz) metaforikájában (*Judit*)
- a verselés, a ritmika tudatosan alakított változatossága is „hivatott az önnön szétbomlását szemlélő szubjektum összefogására”
- az ütemhangsúlyos verselés lehetőségei a felező nyolcastól a 11–10–11–10 szótagszámú sorokból felépülő strófáig terjednek (pl. *Gyermekké tettél*); az időmértékes ritmus reprezentánsa a lirizált hexameter (*Flóra I. Hexaméterek*), illetve a szapphói strófa (*Én, ki emberként...*); a szabad verset lásd fent

MAGYAR NYELV
SZÓBELI TÉTELMINTA

Témakör: A retorika alapjai

Tétel: Néhány történeti értékű szónoki beszéd retorikai eszközei és esztétikai hatása

Feladat: Vizsgálja meg Martin Luther King amerikai polgárjogi harcos egyik leghíresebb beszédének részletében a retorikai sajátosságokat és a meggyőzés tényezőit! Használja fel a képekből nyerhető információkat is!

„[...] És bár szembe kell néznünk a jelen és a jövő nehézségeivel, nekem mégis van egy álmom. Ez az álom mélyen az amerikai álomban gyökerezik. Van egy álmom: hogy egy napon ez a nemzet fölemelkedik, és megéli hitvallása szavainak igazi értelmét: »Természetesnek tartjuk azt, hogy minden ember egyenlőnek teremtett.« Van egy álmom: hogy egy napon Georgia vöröslő dombjain az egykori rabszolgák fiai és az egykori rabszolgatartók fiai le tudnak majd ülni együtt a testvériség asztalához. Van egy álmom: hogy egy napon még Mississippi állam is, amely most az igazságtalanság és az elnyomás forrósága miatt tikkadozik, a szabadság és az igazság oázisává válik. Van egy álmom: hogy négy kicsi gyermekem egy nap olyan országban élhet majd, ahol nem a bőrük színe, hanem a jellemük alapján ítélik meg őket. Nekem ma van egy álmom! Van egy álmom: hogy egy nap Alabama, ahol most erőszakos rasszisták élnek, és ahol a kormányzó gáncoskodik és jogtiprást fröcsög, épp ez az Alabama egy napon olyan hely lesz, ahol a fekete bőrű kisfiúk és kislányok megfoghatják a fehér bőrű kisfiúk és kislányok kezét, mintha testvérek lennének. Nekem ma van egy álmom! Van egy álmom: hogy egy napon minden völgy fölemelkedik, és minden domb és hegy lealacsonyodik, a durva földek simává válnak; ahol egyenlőtlenség van, ott egyenlőség lesz, »és megjelenik az Úr dicsősége, és mindenki látni fogja azt«.

Ez a mi reménységünk, és ez az a hit, amivel visszamegyek Délre. Ezzel a hittel a reménytelenség hegyéből is képesek leszünk kihalászni a remény kavicsát. Ezzel a hittel nemzetünk hangos viszálykodását áthangolhatjuk a testvéri egyetértés gyönyörű szimfóniájává. Ezzel a hittel képesek leszünk arra, hogy együtt dolgozzunk, együtt imádkozzunk, együtt küzdjünk, együtt vállaljuk a börtönt, együtt álljunk ki a szabadságért, mert tudjuk, hogy egy napon szabadok leszünk. És ez lesz az a nap, ez lesz az a nap, amikor Isten minden gyermeke új jelentéssel tudja majd énekelni:

*Az országom a tiéd, Szabadság édes földje, rólad dalolok.
Föld, melyen atyáim haltak, föld, mely a bevándorló atyák büszkesége,
minden hegyoldalról a Szabadság zengjen!”*

Forrás: *Martin Luther King beszéde* (Washington, 1963. augusztus 28.). Fordította: Derdák Tibor és Kiss Anna. www.stud.u-szeged.hu/Kiss.Anna.5/king.htm. (Az eredeti angol szöveg megjelent a *The Guardian* című brit napilapban. A teljes szöveg terjedelme a magyar fordításban két és fél oldal, 1321 szó. Elmondásának időtartama 12–15 perc lehetett. Az idézett szövegrészlet a beszéd befejezés előtti utolsó harmada.)

Lehetséges tartalmi elemek:

A fotók szerint

- M. L. King nem papírból beszélt, több százezres, általa (feltehetően) jól ismert tömeghez szól;
- az előadásmód részei a látványos, közismert, világos jelentésű gesztusok is: szenvedélyes magyarázó gesztus (első kép), barátságos elköszönő, üdvözlő gesztus (második kép);
- a beszéd médianyilvánosságára utal, hogy a szónokot (feltehetően) sok fotós fényképezi.

A szövegrészlet szerint

- a beszéd informál, magával ragad, mozgósít – eszköze: **emelkedett és közérthető nyelv, következetes és világos érvek**
- a **tanácsadó beszéd** (e részlete) azonosulásra (utalás a közös tudásra, „*az amerikai álmra*”, a közös érzelmi, társadalmi mozgatórugóra, a gyermekek jövőjére), mérlegelésre, meggondolásra, cselekvésre ösztönöz
- a teljes szövegen belül a **bizonyítás** szerkezeti egysége;
- az etikai, logikai és érzelmi meggyőzés eljárásai közül az **érzelmi meggyőzés** dominál (pl. mélyen személyes, egyúttal közösségi gondolatok: *van egy álmom*); a nemzet felemelkedésének feltételeként megjelöli a feketék egyenjogúságát; utalások a valláserkölcsekre „*Isten minden gyermeke*”)
- a meggyőzés nyelvi eszköze az **ismétlés** (*van egy álmom, ezzel a hittel*), az **ellentét** (pl. *rabszolgák, rabszolgatartók; tikkadozik, oázissá válik; reménytelenség, remény; fekete, fehér; egyenlőtlenség, egyenlőség*), a **metaforák** (pl. *a testvériség asztala, a szabadság és igazságosság oázisa, a reménytelenség hegye, a remény kavicsa, az egyetértés szimfóniája*);
- a szövegrészlet **érzelmi csúcspontja** a szabadságról szóló dal részlete; az érvelés emelkedő jellegű
- az érvelés (külső, tekintélyelvű) érvei **tényeken, állításokon alapulnak** (pl. utalások a törvényre és a Bibliára: „*Természetesnek tartjuk azt, hogy minden ember egyenlőnek teremtett*”)
- a szöveg stílusa homogén, hangütése emelkedett